

Etický kodex Masarykovy univerzity

Podklad pro zasedání Akademického senátu MU dne 5. prosince 2022

Předkládá: prof. MUDr. Martin Bareš, Ph.D., rektor MU

Garant: prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D., prorektor MU

Zpracovala: prof. RNDr. Renata Veselská, Ph.D., M.Sc.

1. Popis záměru

Rektor prof. MUDr. Martin Bareš, Ph.D předkládá Akademickému senátu Masarykovy univerzity k projednání návrh Etického kodexu Masarykovy univerzity jako důležitého strategického materiálu reflektujícího zásadní hodnoty, na kterých je postavena vnitřní kultura Masarykovy univerzity. Nejedná se předložením vnitřního předpisu dle ust. § 9 odst. 1 písm. b) část 2 zákona o vysokých školách.

2. Východiska

Masarykova univerzita vytvořila svůj první etický kodex jako reflexi vládního dokumentu Etický rámec výzkumu (2005), který doporučoval vysokým školám a výzkumným institucím zpracování vlastních etických kodexů zajišťujících dodržování hlavních etických standardů a zásad vědecké integrity. Z tohoto důvodu nese stávající etický kodex MU název "Etický kodex akademických a odborných pracovníků MU" a je vydán jako směrnice rektora.

Z uvedeného kontextu je zřejmá i zásadní nevýhoda takto koncipovaného etického kodexu – není určující pro celou univerzitní obec, tedy studenty a akademické i neakademické pracovníky Masarykovy univerzity. Tato situace je navíc v rozporu i se standardy pro udělování institucionálních akreditací dle Národního akreditačního úřadu, v nichž se jednoznačně požaduje etický kodex závazný pro studenty i zaměstnance dané vysoké školy.

Jako optimální řešení pro danou situaci bylo proto zvoleno vypracování nového Etického kodexu MU, který bude splňovat následující parametry:

- nový Etický kodex se bude vztahovat na celou univerzitní obec, tedy na studenty, akademické i neakademické pracovníky Masarykovy univerzity
- nový Etický kodex bude mít deklaratorní charakter, budou v něm tedy obsaženy základní mravní hodnoty, k nimž se Masarykova univerzita jako instituce hlásí a k jejichž dodržování zavazuje i celou univerzitní obec
- nový Etický kodex jako takový nebude právním předpisem, navazující právní předpisy (Disciplinární řád pro studenty, Pracovní řád pro zaměstnance) se však na něj mohou, resp. budou odkazovat).

Tento nový koncept Etického kodexu MU je zcela v souladu se Strategickým záměrem MU na léta 2021–2028, v němž je úcta k zásadám akademické etiky jmenována mezi základními hodnotami tvořícími základ vnitřní kultury MU.

Návrh textu nového Etického kodexu MU byl zpracován během roku 2021 pracovní skupinou v následujícím složení:

- prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D.
- doc. Mgr. Radim Bělohrad, Ph.D.
- Mgr. Petr Černíkovský
- doc. Mgr. Josef Kuře, Dr. phil.
- doc. Mgr. et Mgr. Jan Šerek, Ph.D.
- prof. RNDr. Renata Veselská, Ph.D., M.Sc.

Pracovní verze textu prošla na podzim 2021 první fází interní oponentury (dr. Jirsa, doc. Brázda, prof. Rozehnalová) a relevantní připomínky oponentů byly v textu zohledněny. Koncept nového Etického kodexu MU byl poté představen a odsouhlasen na Kolegiu rektora dne 14. 12. 2021.

V únoru 2022 pak proběhlo připomínkové řízení v rámci obou etických komisí (Etická komise MU, Etická komise pro výzkum MU), v červnu až červenci 2022 proběhlo širší připomínkové řízení v rámci vedení univerzity, Kolegia rektora a všech součástí MU. Relevantní připomínky byly vypořádány a v aktuální verzi návrhu jsou zohledněny. Vydání nového Etického kodexu se předpokládá s účinností od 1. ledna 2023.

3. Návrh znění Etického kodexu Masarykovy univerzity

ETICKÝ KODEX MASARYKOVY UNIVERZITY

(Pozn.: výklad pojmů zvýrazněných modrou barvou je poskytnut jako příloha na konci tohoto dokumentu)

1. PREAMBULE

Masarykova univerzita je svým vznikem a historií neodmyslitelně spjata s existencí samostatné Československé republiky. Od počátku se nejen svým názvem, ale zejména akademickými hodnotami a vnitřní kulturou hlásí k demokratické tradici a morálním principům, které nazýváme masarykovskými. Ve své minulosti se Masarykova univerzita opakovaně potýkala s důsledky snah tuto demokratickou tradici omezit a na několik dekád dokonce ztratila své původní jméno. Právě proto si uvědomuje, že tvůrčí svoboda, společensky odpovědné předávání znalostí a dovedností z generace na generaci či rozvoj lidského vědění a vzdělanosti jsou neodmyslitelně spjaté s kultivací demokratického prostředí a respektováním základních morálních principů.

Osobní závazek k morální a akademické integritě, tedy k dodržování obecných principů svobody, odpovědnosti, poctivosti, slušnosti a respektu k druhým, by měl u všech, kdo na Masarykově univerzitě studují či pracují, přirozeně vyplývat ze sounáležitosti s univerzitní obcí.

Etický kodex Masarykovy univerzity nemůže být chápán jako jednoduchý návod pro snadné posuzování potenciálně problematických situací a jejich aktérů, neboť mravní rozměr lidského jednání v jeho různých podobách nelze obsáhnout v konečném výčtu bodů jakéhokoli předpisu či normy. Etický kodex je deklarací mravních hodnot a obecných morálních principů relevantních pro akademické prostředí, k nimž se Masarykova univerzita a její univerzitní obec aktivně hlásí. Nakolik jednotlivý lidský čin koresponduje s uvedenými hodnotami, pak není záležitostí prosté shody či neshody s konkrétním ustanovením, ale odpovědného a nestranného zvažování všech mravních rozměrů dané situace.

Masarykova univerzita a její univerzitní obec – tvořená všemi, kdo na univerzitě pracují nebo studují – se zavazují ctít a respektovat následující hodnoty.

2. SVOBODA A ODPOVĚDNOST

2.1 Masarykova univerzita a její univerzitní obec se hlásí k principu akademické svobody a zároveň si uvědomují, že svoboda není možná bez respektování základních právních a morálních norem a bez přijetí náležité odpovědnosti za důsledky vlastního jednání.

2.2 Masarykova univerzita je místem svobodné a kultivované výměny odborných názorů a svobodného, avšak zároveň společensky odpovědného výzkumu. Diskuse v akademickém prostředí je charakteristická názorovou pluralitou, intelektuální poctivostí a kritickým myšlením a je možná pouze tehdy, pokud je založena na vzájemné úctě zúčastněných stran.

3. MORÁLNÍ A AKADEMICKÁ INTEGRITA

Všichni, kdo náleží k obci Masarykovy univerzity:

3.1 Respektují zákony České republiky a řídí se ve svém jednání obecnými morálními principy a oborovými etickými normami.

3.2 Snaží se rozvíjet vnitřní prostředí Masarykovy univerzity, aby jednání v souladu s obecnými morálními principy a oborovými etickými normami přirozeně umožňovalo a podporovalo, a jdou v tomto jednání příkladem.

3.3 Odmítají u sebe i druhých jednání, které je nezákonné nebo v rozporu s obecnými morálními principy nebo oborovými etickými normami, a akceptují důsledky vlastních činů, které jsou s těmito principy nebo normami v rozporu.

3.4 Hájí dobré jméno Masarykovy univerzity a při všech vhodných příležitostech ji důstojně reprezentují.

3.5 Zasazují se o rozšiřování a prohlubování poznání s cílem prospět člověku a společnosti, zušlechťovat veřejný prostor, chránit životní prostředí a podporovat sociálně odpovědné jednání.

3.6 Usilují o vytváření a udržování charakteru Masarykovy univerzity jako centra vzdělanosti, racionality, kritického myšlení, otevřenosti a společenské odpovědnosti.

3.7 Vedeni touhou odhalovat pravdu budují odborné poznání výhradně na základě poctivě získaných a zpracovaných dat a platných argumentů, nikoli na základě předsudků, ideologií či osobního prospěchu.

3.8 Řádně, pečlivě a poctivě vykonávají své pracovní či studijní povinnosti a plní závazky vůči univerzitě, širší odborné komunitě a společnosti a stejné jednání považují za žádoucí u druhých.

3.9 Využívají zdroje a zázemí poskytované Masarykovou univerzitou vždy v zájmu této univerzity a řádně pečují o její majetek.

3.10 Vykonávají výzkumné, vzdělávací a další aktivity v souladu s vlastní odbornou kompetencí, uvědomují si a respektují její meze.

3.11 Sledují vývoj poznání ve svém oboru, a prohlubují tak své znalosti a dovednosti.

3.12 Předcházejí možnému **střetu zájmů** ve všech jeho podobách a vlastní střet zájmů otevřeně deklarují.

3.13 Jednají transparentně ohledně **mnohočetných vztahů**, kdy vůči druhé osobě zastávají nejen profesní, ale i další roli, a aktivně spolupracují na opatřeních, která zabraňují pochybnostem o nestrannosti a integritě zúčastněných.

3.14 Nepřijímají neoprávněné finanční či jiné výhody.

3.15 Odmítají pochybné či podvodné profesní jednání ve všech podobách, například **plagiátorství**, **autoplagiátorství**, **fabrikaci** a **falšování** výzkumných dat či dokumentace nebo podvody při plnění studijních povinností.

3.16 Výsledky výzkumu publikují v souladu se zásadami **publikační etiky**.

3.17 Při hodnocení vědeckých výsledků postupují objektivně, nezaujatě a berou v potaz zejména jejich validitu a vědeckou hodnotu.

3.18 S daty a informacemi zacházejí odpovědně, zejména důvěrné a citlivé informace svědomitě chrání.

3.19 Předcházejí negativním dopadům svých výzkumných, vzdělávacích a dalších aktivit na jednotlivce i celou společnost a přebírají odpovědnost, pokud k nim jejich vlastní vinou dojde.

3.20 Při výzkumu dbají na dodržování oborových etických standardů, řádnou ochranu zúčastněných osob i dodržování norem pro práci s pokusnými zvířaty.

3.21 Vyučující usilují o to, aby studujícím co nejlépe zprostředkovali poznání svého oboru, a pomáhají vytvářet optimální podmínky a prostředí pro jejich studium. Práci a výsledky studujících hodnotí nestranně a spravedlivě.

4. SLUŠNOST A RESPEKT

4.1 Univerzitní obec jedná s vědomím, že univerzita je od svých počátků společenstvím se sdíleným posláním, a proto by vztahy v rámci univerzity měly být rozvíjeny v duchu sounáležitosti, spolupráce a férové soutěživosti.

4.2 Všichni, kdo náleží k univerzitní obci, respektují základní pravidla slušného chování v osobní komunikaci i korespondenci a projevují vstřícnost.

4.3 K ostatním se chovají uctivě a s respektem k jejich lidské důstojnosti a jejich roli v rámci univerzity. Nezneužívají svého postavení a vyhýbají se manipulativnímu jednání; rovněž očekávají čestný přístup od ostatních a netolerují případy manipulace a zneužívání moci.

4.4 Projevují respekt k základním lidským právům, k odlišným názorům a zkušenostem; rovněž prokazují úctu jiným akademickým oborům a institucím a usilují o prostředí otevřené různým přístupům vědeckého bádání.

4.5 Odmítají všechny formy obtěžování, šikany, vyhrožování, zneužívání, ponižování a diskriminace například na základě etnicity, náboženství, věku, pohlaví, genderu, sexuální orientace, politického přesvědčení či hendikepu.

4.6 Podporují osoby se specifickými potřebami a aktivně vytvářejí podmínky pro jejich působení na univerzitě.

4.7 Snaží se předcházet konfliktům, při jejich řešení postupují věcně, snaží se o vzájemné porozumění, respekt, férovost a otevřenou diskusi.

4.8 Vyučující přistupují ke studujícím jako k osobám, které touží po vzdělání a přicházejí na univerzitu motivovány jej získat, a berou v potaz jejich názory a myšlenky.

4.9 Studující přistupují k vyučujícím jako k osobám, které ve svém oboru dosáhly určité úrovně poznání a odbornosti, a tím garantují kvalitu vzdělávání.

5. ROLE UNIVERZITY V OBLASTI ETIKY A INTEGRITY

5.1 Masarykova univerzita dbá na to, aby byly všechny stránky jejího fungování v souladu s tímto Etickým kodexem. Ačkoliv má k dispozici nezbytné kontrolní mechanismy, klade důraz na osvětu, konzultační činnost a prevenci s cílem neetickému jednání předcházet namísto nutnosti ho postihovat.

5.2 Masarykova univerzita a její orgány včasné a efektivně řeší případy porušení tohoto Etického kodexu. Rovněž chrání ty, kdo v dobré víře na porušení Etického kodexu upozorní nebo v jejichž prospěch bylo na dané porušení upozorněno.

VÝKLAD NĚKTERÝCH POJMŮ

(příloha Etického kodexu MU)

Střet zájmů

Střetem zájmů rozumíme situaci, kdy má osoba více protichůdných zájmů či dochází ke konfliktu jejích zájmů a povinností. Typicky jde o střet mezi zájmem na vlastním prospěchu a povinnostmi vůči zaměstnavateli. Střet zájmů obvykle vede k ohrožení nestrannosti osoby a objektivního výkonu její funkce a následné možnosti vzniku neoprávněného prospěchu pro ni samotnou nebo pro osobu jí blízkou.

Mnohočetné vztahy

Mnohočetnými vztahy rozumíme situace, kdy člověk ve vztahu ke druhé osobě zastává nejen profesní, ale i další roli, například v důsledku příbuzenství, romantického vztahu, osobního přátelství či nepřátelství nebo dalšího pracovněprávního vztahu mimo MU. Samy o sobě nejsou mnohočetné vztahy neetické, ale mohou se takovými stát, pokud ohrožují nestrannost osoby či její schopnost řádně plnit svou profesní roli nebo pokud vedou k poškozování či využívání druhé osoby. V takových případech můžeme mnohočetné vztahy chápat jako určitou formu střetu zájmů.

Fabrikace dat

Fabrikací dat rozumíme vytváření zcela fiktivních výzkumných dat, která nepocházejí ze skutečně provedeného výzkumu.

Falšování dat

Falšováním dat rozumíme záměrnou manipulaci s reálnými výzkumnými daty s cílem získat žádoucí výsledky

Plagiátorství

Plagiátorstvím rozumíme různé podoby prezentování díla jiného autora nebo části tohoto díla záměrně jako svého vlastního, tedy bez korektního uvedení odkazu na původní zdroj.

Publikační etika

Publikační etikou rozumíme soubor pravidel, která regulují proces zveřejňování výsledků vědecké práce. Týká se jak autorů, tak editorů a recenzentů a jejím cílem je předcházet například následujícím problémům:

- paralelní zaslání téhož článku do několika různých odborných časopisů bez vědomí editorů
- fiktivní či nezasloužené spoluautorství
- nekorektně vyžádaná citace, např. v rámci praxe tzv. citačních bratrstev nebo umělého zvyšování scientometrických ukazatelů
- různé formy plagiátorství či autoplagiátorství
- porušení důvěrnosti, objektivity a anonymity recenzního řízení
- urážení autora či recenzenta během recenzního procesu
- bezdůvodné prodlužování recenzního řízení
- podvodné vykazování projektů, resp. grantů v publikacích nebo jiných výstupech výzkumné činnosti

4. Projednání znění Etického kodexu Masarykovy univerzity

Rektor navrhuje, aby Akademický senát MU vydal následující usnesení.

Návrh usnesení:

Akademický senát Masarykovy univerzity bere na vědomí znění Etického kodexu Masarykovy univerzity.
--